

ROMEINS LEGER: Wapens & Pantsers & Rangen & Termen & Legeronderdelen & Marine & Zware Wapens & WAPENS

Gladius:

is het korte zwaard dat de Romeinse legionairs gebruikten. Ook wel genoemd: gladius hispaniensis (Spaans zwaard). Een Gladius was zeer scherp en redelijk lang zodat er zowel mee gestoken als gekapt kon worden. De kling van het zwaard was ongeveer 64 tot 69 cm lang, had een 4,5 centimeter breed lemme, en woog tussen de 1,2 kg tot 1,6 kg. Later werd dit type korter en was het alleen nog maar bedoeld om mee te steken (Mainz-type). Tijdens het Romeinse Keizerrijk kreeg de gladius evenwijdige zijden (Pompeii-type). Van dit woord is ook het woord "gladiator" afgeleid. Dit zwaard werd door de Romeinse soldaten rechts gedragen, zodat ze, zij-aan-zij staand in het gevecht, elkaar niet zouden hinderen bij het trekken van het zwaard. De gladius had een handvat van hout, been, ivoor of hertshoorn, en werd gedragen in een schede. Rond het beslag zaten twee beugels met vier ringen waarmee het zwaard aan de gordel werd bevestigd. Vanaf het midden van de eerste eeuw na Chr. hing dit zwaard niet langer aan een gordel om het middel, maar aan een schouderriem (balteus). De Romeinen namen dit zwaard over van de Keltiberische zwaarden waarmee ze in aanraking kwamen tijdens de Punische oorlog met enkele aanpassingen. Vandaar de naam gladius hispanicus of gladius hispaniensis. De legionair droeg zijn zwaard aan de rechterzijde van zijn leren riem, samen met zijn dolk (pugio). Een tweesnijdend mes, dat gebruikt werd voor verdediging of bij de maaltijd om het eten te snijden. De Romeinse cavalerie gebruikten een langere versie van hetzelfde wapen, namelijk de Spatha. In de late keizertijd werd ook de legionair uitgerust met een Spatha.

Spatha:

is het lange zwaard dat de Romeinse cavalerie gebruikte. Het model was identiek aan de gladius dat door de Romeinse legionairs werd gebruikt, maar het was een stuk langer. Het woord komt van het Griekse woord σπαθη, wat spatel betekent. De Spatha werd net als bij de legionair standaard aan de rechter kant gedragen bij de infanterie en links bij de cavalerie.

Hasta:

is een zware lans met een laurier-vormige bronzen of ijzeren punt die in het oude Romeinse leger werd gebruikt. De hasta werd in republikeinse tijden afgeschaft en vervangen door de pilum en de gladius, maar bleef nog lang in gebruik bij de ruitery en sommige hulpstroepen. In tegenstelling tot de pilum was de hasta niet bedoeld om te werpen, maar om op kortere afstand als steekwapen te dienen. Doordat voor de productie van dit wapen weinig brons of ijzer nodig was, was het relatief goedkoop, maar effectief omdat het een groter bereik had dan een zwaard en effectiever was tegen ruitery. De hastati, een van de rangen in de acer triplex, is naar dit wapen vernoemd.

Pilum (Pila):

is een werpspeer die werd gebruikt in het Romeinse leger. De speer bestond uit een rond stuk hout van ca. 120 tot 140 cm. waarop een dun vierkant ijzeren staaf van ca. 60 cm. lengte en 7 mm. dikte was bevestigd. De punt van de pilum was piramidevormig, wat ervoor zorgde dat bij het doorboren van een schild of slachtoffer het onmogelijk was de pilum te verwijderen zonder nog grote schade te veroorzaken. De onderkant van de piramidevorm werkte immers als weerhaken.

Pugio:

is een dolk die gebruikt werd door Romeinse soldaten. De dolk is aan twee kanten snijdend. De pugio was waarschijnlijk bedoeld als een tweede wapen of back-up wapen, maar het werd ook gebruikt voor andere doeleinden, bijvoorbeeld als een zakmes. Vaak betaald uit eigen zak.

PANTSERS

Lorica squamata:

is een door de Romeinse soldaten ten tijde van de Romeinse Republiek gedragen beschermend schubbenpantser (het Latijnse squama betekent schub). Het bestond uit kleine overlappende metalen plaatjes die op een opgevuld linnen of mogelijk leren hemd waren genaaid. Het schubbenpantser werd voornamelijk gedragen door de veldtekendragers (signifer), centurio, cavalerie en hulptroepen (auxilia), maar soms ook door de legionair. Net als de Romeinse maliënkolder (lorica hamata) viel dit pantserhemd tot over de heupen, met schouderkappen en korte mouwen. Latere varianten waren langer en hadden vaak half lange mouwen. De schubben (squamae) waren gemaakt van ijzer, brons, messing of een combinatie daarvan. Ze waren 0,5 tot 0,8 mm dik en meestal ongeveer 25 mm lang, maar er zijn ook schubben van minder dan 10 tot meer dan 80 mm lang gevonden. Bij de meest gangbare maat van 25 mm waren duizenden plaatjes nodig voor een enkel pantserhemd. Elk plaatje had een aantal gaten, waarmee ze aan het leren hemd en aan elkaar werden vastgenaaid. Een compleet pantserhemd woog ongeveer 13 kg.

Lorica hamata:

is een maliënkolder die door de Romeinse miles werd gedragen vanaf de republikeinse tijd en is waarschijnlijk een Keltische uitvinding. De lorica hamata is gemaakt van stalen ringen met een diameter van ongeveer 7 mm en biedt een goede bescherming, terwijl de bewegingsvrijheid nauwelijks wordt beperkt. Er zijn diverse typen bekend, voor diverse doeleinden.

Lorica segmentata:

is een Romeins type borstharnas dat in de tweede helft van de eerste eeuw na Christus in zwang kwam. Het bestond uit stroken staal die met bronzen gespen aan elkaar waren bevestigd. Het kwam tot de heupen en beschermde alleen de borst. Door de opbouw bood de lorica segmentata een relatief grote bewegingsvrijheid en hij was minder moeilijk te produceren dan de lorica hamata, de maliënkolder die voordien in de Romeinse legioenen gebruikelijk was. Dit harnas woog ongeveer 9 kilo.

Cassis:

is de helm van een Romeinse miles (legionairs) of officier. In de Republikeinse tijd wordt deze helm, in verschillende varianten, in het Romeinse leger ingevoerd en in de keizertijd is deze helm algemeen gebruikelijk. Omdat de cassis vele varianten kent, kunnen ze soms uitsluitend geven over het legioen waartoe ze behoren. Als hoofdtypen gelden de Imperisch Gallische en de Imperisch Italische stijl die elk weer onderverdeeld zijn in een groot aantal varianten. De cassis van centurio's was uitgerust met een (overdwars geplaatste) pluim, die het voor de milites makkelijker maakte deze in het gedrang van een veldslag te onderscheiden.

Scutum (Scuta)

is het schild waarmee de Romeinse soldaat (legionair) zich beschermde tegen de vijand. Het kon vervaardigd zijn uit onder andere hout, vlechtwerk, metaal, brons of een combinatie. Het uiterlijk van het scutum was nogal typisch. Het was afgebogen zodat bijna alle kanten van het lichaam beschermd en 'afgedekt' konden worden. De kleur kon uiteraard verschillen, maar meestal werd het schild rood geschilderd met daarop gele adelaarsvleugels en meestal ook de naam, symbolen (tekeningen als bijvoorbeeld de stier of een ander dier waarmee het legioen gelinkt was) en het nummer van het legioen waartoe de legionair behoorde. Meestal werd ook de afkorting SPQR (Senatus PopulusQue Romanus) aangebracht.

RANGEN (Van laag naar hoog)

Romeins Legionair:

De Romeins legionair (ook wel gregarius miles (gewone soldaat) of legionarius miles) was een plebejer met Romeins burgerrecht die zich - meestal vrijwillig - opgaf om zijn betaalde dienstplicht te vervullen. Filosofen, grammaticalers, redenaars, priesters en artsen waren echter vrijgesteld van deze dienstplicht.

Met behulp van oefenwapens moesten de rekruten trainen op de volgende onderdelen: zwemmen, exercitie met speciale aandacht voor het herkennen van bevelen en signalen, het zwaardvechten - waarbij opgemerkt moet worden dat de rekruten eerder gericht steken dan houwen -, het gooien van werpspiesen, het gebruik van steenslingers, paardrijden, het dragen van een zware last (dmv. dagmarsen met een bepakking van ca. 25 kilogram). Ongeveer één derde van de rekruten moest worden onderricht in boogschieten.

De oefenwapens, die bij de training werden gebruikt, houten zwaarden en gevlochten schilden van wilgentenen, waren zwaarder dan de echte wapens, zodat de veldtocht gemakkelijk leek in vergelijking met de training. Tot het begin van onze jaartelling waren de milites uitgerust met een lorica hamata. Dan kregen zij ook de beschikking over de lorica segmentata, die betere bescherming bood, ook tegen slagwapens. Schubpantser kwamen slechts zelden voor; deze boden minder bescherming maar gaven de legioensoldaat wel meer bewegingsvrijheid (een schubpantser bestaat uit een lederen vest waar men metalen plaatjes op naaide. Ze droegen verder een cassis (helm), scutum (schild) en caligae (zware sandalen) en een balteus, een riem (vgl. het Engels belt, de riem werd ook vaak cingulum genoemd). Verder waren ze uitgerust met een pilum (werpspeer), of soms een hasta (lans), een pugio (dolk) en een gladius (kort steekzwaard), later werd de gladius vervangen door de spatha, een tweesnijdend slagzwaard.

Imaginifer:

Een imaginifer was aanwezig in elk Romeins legioen. Het was een standaarddrager, een signifer (signum, Latijn, letterlijk "teken"), die de beeltenis van de keizer met zich meedroeg. Zij waren erg belangrijk voor een legioen omdat zij de identiteit van dit legioen vormden.

Andere standaarddragers waren de aquilifer (aquila, Latijn, "arend"), degene die de adelaar droeg, en de vexillarius, die de vlag droeg.

Signifer:

Signifer ("veldtekendrager") was een bepaalde erefunctie binnen het Romeinse leger. De signifer had de eer de vaandels te dragen in de Romeinse legioenen. Ook in de middeleeuwse oorlogsvoering komt men de functie signifer of banierdrager tegen. Het woord Signifer is afgeleid van het signum (letterlijk: teken), een houten lans met daarop de veldtekens. Door de geschiedenis van het Romeins leger heen speelden die vaandels een belangrijke rol. Ze hadden eveneens een religieuze betekenis: in de lente bijvoorbeeld werden ze met verschillende oliën gezalfd en versierd, net zoals men met godenbeelden deed. Tijdens een veldslag gaven ze de visuele bevelen door aan de soldaten, omdat de bevelen die geschreeuwd werden niet altijd konden worden gehoord in het krijgstumult. De signifer zelf was meestal een soldaat die wegens zijn betoonde moed en militaire discipline uitgekozen was en tot onderofficier benoemd. Hij ging meestal gekleed in een tunica met daarover een maliënkolder (lorica hamata) of een schubbenpantser (lorica squamata). Hij droeg ook een klein rond schild mee (parma genaamd) van ongeveer zestig centimeter diameter. Men kon onderscheid maken tussen de verschillende signiferi door hetgeen zij op hun hoofd droegen. Een signifer van de gewone legioenen liep blootshoofds, terwijl een signifer van de Praetoriaanse Garde al naargelang de onderdeelstraditie een leeuwen-, beren- of wolvenvel over de helm had hangen. De signifer van de hulptroepen tenslotte droeg eenzelfde dierenvel maar dan met het hoofd van het dier eraf gesneden.

Cornicen:

Een cornicen is een hoornblazer. Zijn instrument, het cornu is een grote gebogen hoorn, die eruit zag als een grote jachthoorn met een versierd, houten middenstuk en een wijd uitlopende mond die zich boven de schouder van de cornicen bevond. Hij had tot taak om, samen met de tubicen signalen door te geven aan de troepen in het veld. De cornicen was, als assistent van de centurio een duplicarius (met dubbele soldij) en liep, samen met de tesserarius en de signifer aan het hoofd van de centuria.

Tesserarius:

Een tesserarius is de onder-officier die in de Romeinse legioenen verantwoordelijk was voor het wachtwoord, dat op kleine houten tabletjes (de tesserae) aan de troepen werd gegeven. Iedere centuria had een tesserarius, die tevens verantwoordelijk was voor het bijhouden van wachtvergrijpen en het doen van de ronde langs de wachtposten. Het is aannemelijk dat deze functie ongeveer equivalent was aan die van optio.

Aquilifer:

De Aquilifer, (lett. adelaarsdrager) is de belangrijkste standaarddrager in het Romeinse leger. De aquilifer draagt de standaard met de adelaar als teken van een legioen. Hij draagt de standaard (aquila, de adelaar), die de ziel van een Romeins legioen vertegenwoordigt. Elk legioen heeft slechts één aquila, daarom is het, als deze standaard verloren gaat, niet alleen een grote schande voor het desbetreffende legioen, maar betekent zelfs het einde ervan. Dit is (onder andere) met het zeventiende, achttiende en negentiende leger gebeurd na de nederlaag in het Teutoburger Wald. Hierna werd meteen een expeditie uitgezonden om de verloren aquilae terug te krijgen. De functie van aquilifer is niet alleen een erefunctie. Behalve drager van de standaard, beheert de aquilifer samen met de andere standaarddragers het soldij van de legionairs en dient hij als vertrouwensman.

Decurio:

Een decurio was een bevelhebber over tien man cavalerie in het Romeinse leger. Iedere ala bestond uit dertig man cavalerie aangevoerd door drie decuriones waarvan de hoogste in rang de volledige ala aanvoerde. De term decurio werd soms ook gebruikt als diegene die verantwoordelijk is voor een contubernium (8 man).

Optio:

Optio is afgeleid van het Latijnse optare ("kiezen") en duidt iemand aan die gekozen is voor een bepaalde opdracht. Het is een rang die in moderne legers te vergelijken is met die van sergeant. Een optio kon een brede reeks functies hebben binnen een Romeins legioen, die met een toevoeging werden aangeduid.

Zoals: Cipier, Centurio, Wachtcommandant, Onderofficier bij de ruitery, Onderofficier van de genie, Bootspecialist, Stafmedewerker, Onderofficier bij de speculatores (bereden verkenners), Militaire Politie, Assistent van de Tribuun (Ambtsdragers), Hospik.

Centurio:

Een centurio of honderdman was in het legioen de hoogste officiersrang die door mannen van gewone komaf bereikt kon worden. In de 1e eeuw v.Chr. bestond een cohort uit 6 centuria van 80 soldaten, elk onder leiding van een centurio met een titel die de oude manipelordering weerspiegelt: de pilus prior, de pilus posterior, de princeps prior, de princeps posterior, de hastatus prior en de hastatus posterior. Tijdens het principaat waren het hoofdzakelijk legioensoldaten die dertien tot twintig jaar dienst gedaan hadden, maar ook praetorianen, equestri (ridders) of mensen van de municipale overheid konden zich kandidaat stellen. De centurio stond in voor de opleiding, de dagelijkse karweitjes en de discipline van zijn manschappen. De hoogste rang was die van pilus prior, voor degenen die konden rekenen en schrijven én uitzonderlijke virtus (moed) hebben getoond in de strijd. Deze functie werd slechts voor één jaar vervuld, waarna opname volgde in de ordo equester. Zo'n equester kon dan met pensioen gaan of als primipilaris (ex-primuspilus) bevorderd worden tot praefectus castrorum (kampprefect) of tribunus (soort van rechter) in de Praetoriaanse wacht of in de stadscohorten van Rome. Door hun goede loon en de betrekkelijk hoge status die ze genoten waren ze vaak loyaal aan de princeps.

De centurio kon worden herkend aan drie kenmerken: zijn wijnstok (vitis), zijn eretekens op de borst (phalerae) en de dwars geplaatste kam (cresta) met pluimversiering op zijn helm.

Primus pilus:

Primus pilus (letterlijk "De Eerste Speerman") was in het Romeinse leger de bevelhebbende centurio van het eerste cohort en de oudste centurio van het hele legioen.

Wanneer de Primus Pilus afzwaaide kreeg hij gegarandeerd toegang tot de klasse van Equites. Hij kreeg 60 keer het basissalaris. Zijn rang is vergelijkbaar met de moderne majoor, maar van de hoogste orde.

Praefectus:

Praefectus (eigenlijk hoofd, directeur(-generaal) of commandant) kon bij de Romeinen iedereen genoemd worden die belast was met de leiding over een bepaalde groep of instelling. Zelfs een slaaf die toezicht hield over medeslaven kon praefectus worden genoemd. Het leger telde vele praefecti, zoals praefectus castrorum, praefectus cohortis of praefectus orae maritimae. Onder de Republiek werden ook gevolmachtigden van magistraten als praefectus aangeduid. In de Keizertijd stelde men, onder de titel praefectus, diverse bijzondere hooggeplaatste keizerlijke functionarissen in, die door de keizer persoonlijk, vooral uit de equites, werden benoemd.

Praefectus kon worden vervuld als: aanvoerder van een ala (cavalerieregiment), kampcommandant, aanvoerder van een cohors (480 man), vlootcommandant, cavaleriecommandant, militair officier (secondant), aanvoerder van een legioen (5000 man) uit de ordo equester, aanvoerder van een legioen uit de ordo equester handelend in de plaats van een legatus legionis, commandant in een ala sociorum (legereenheid gerekruteerd onder de socii (Bondgenoten)

Legatus legionis:

Een legatus legionis was in het Imperium Romanum een ex-praetor of -tribunus die legioenen mocht aanvoeren in naam van de princeps voor een periode van drie of vier jaar, hoewel dit ook langer kon zijn. Hij beheerde ook de provincia waar zijn legioen gestationeerd was, indien enkel zijn legioen in die provincia verbleef. Indien er meerdere legioenen gelegerd waren in een bepaalde provincia, stonden de verscheidene legati legionis onder het bevel van de legatus Augusti pro praetore of legatus pro praetore (cf. provinciegouverneur). Hij was de vervanger van de republikeinse propraetor.

Legatus pro praetore:

Een legatus pro praetore (ook wel legatus proconsularis genoemd) was in het Imperium Romanum een magistraat, die was aangesteld door de princeps als assistent van een proconsul (ex-consul) die een senatoriale provincia bestuurde. Er stonden drie legati pro praetore onder zo'n proconsul en zodoende had de princeps toch een zekere controle over de senatoriale provinciae.

Legatus Augusti pro praetore:

Een legatus Augusti pro praetore is in het Principaat (het vroege Romeinse Keizerrijk) een legatus van consulaire óf praetoriaanse rang, die door de princeps (die zelf een imperium proconsulare - het imperium als van een consul - bezit en deze macht dus kan delegeren), is aangesteld met een imperium pro praetore (het imperium als van een praetor) om stadhouder te zijn of een leger aan te voeren in een keizerlijke provincia. Hij staat boven een legatus legionis en onder de personen met een imperium proconsulare (dit zijn de princeps - de "keizer" - of bepaalde leden van diens familie). Hij had dan ook een of drie legati bij zich als zijn assistenten[1]. Zijn imperium is afgeleid van (net zoals al in de Romeinse Republiek het imperium van de praetor gezien werd als afgeleid van dat van de consul) maar ook ondergeschikt aan dat van de princeps. Er is dus geen sprake van een echte delegatie: de princeps blijft ten volle bevoegd. De legaatstitel verwijst naar de meest "verheven" titel van de princeps: Augustus.

Tribunus:

In het Romeinse Koninkrijk telde men drie tribuni die elk een van de drie oorspronkelijke tribus van het oude Rome (Ramnes, Tities en Luceres) aanvoerden in de strijd. De tribunus celerum was, aldus sommige historici, de aanvoerder van de celeres, de persoonlijke elitecavalerie van Romulus.

TERMEN

SPQR:

SPQR is de afkorting van het Latijnse Senatus Populusque Romanus, "De Senaat en het Volk van Rome", de zinsnede die fungeerde als de officiële naam van het Romeinse Rijk.

De afkorting werd als insigne gebruikt vanaf de tijd van de Romeinse Republiek en stond als inscriptie op openbare gebouwen en triomfbogen. Het is niet bekend waar of wanneer de uitdrukking oorspronkelijk is ontstaan[1], maar ze is niet weg te denken uit de Romeinse geschiedenis. De vaste uitdrukking wordt in ieder geval vanaf de 1e eeuw v.Chr. gemeengoed en zou onder het principaat nog worden verder verspreid over het gehele rijk. Vergaderingen en documenten werden er officieel mee afgesloten en de letters stonden op munten en de vaandels die voor de legioenen werden uitgedragen.[2] De Romeinse politieke en juridische literatuur zijn ervan doordrenkt, maar ook meer beschouwende werken zoals de geschiedschrijving van Titus Livius gebruiken de vier letters om de lezer vrees, ontzag en bewondering in te boezemen. In het taalgebruik kon SPQR worden opgevat als een pesterige dooddoener of zelfs als een nauwelijks schertsend dreigement met vervolging en veroordeling. Cicero maakt in zijn pleidooien gebruik van het choquerende effect.

Phalerae:

Phalerae (Latijn, ontleend aan het Griekse "ta falera" (beslag van helm, kuras of paard) is de verzamelnaam voor de onderscheidingen voor dapperheid en verdienste die in het Romeinse leger werden uitgereikt. De verzamelnaam was "Dona Militaria" maar ook schenkingen van voedsel, grond en geld behoorden tot die categorie.

In de bovenstaande reconstructie zijn vijf phalerae aangebracht op het signum en zes op het kuras van de bevelvoerend officier.

De phalerae werden tot de "Notitis Dignitatum", de "tekenen van rang" gerekend en ook in begrafenissen meegevoerd. Deze onderscheidingen zijn bekend uit de literatuur en de afbeeldingen op Romeinse graven. De doden werden daarop vaak afgebeeld en daarbij werden ook de phalerae op de kuras zorgvuldig weergegeven.

Aquila (Veldteken):

De aquila (Latijn voor adelaar) was het belangrijkste veldteken van een Romeins legioen. De standaard werd gedragen door de aquilifer, wat letterlijk adelaarsdrager betekent, hij bevond zich in het eerste cohort van het legioen.

Het symbool van de adelaar voor het veldteken werd in 105 v.Chr. door de Romeinse generaal Gaius Marius ingevoerd.[1] In vreedstijd werden de veldtekens bewaard in de Tempel van Saturnus in Rome. Elk legioen had slechts één aquila; daarom was het een grote schande voor het desbetreffende legioen wanneer deze standaard verloren ging. Wanneer het legioen een onderscheiding had gekregen, werd er aan de vleugels van de aquila een eikenkrans gehangen. Bij verlies betekende het zelfs het feitelijke einde van het betreffende legioen. Dit lot ondergingen onder andere het 17e, 18e en 19e legioen na de nederlaag in de Slag bij het Teutoburgerwoud in het jaar 9 n.Chr. Tussen 14 en 16 n.Chr. werden onder leiding van Germanicus Julius Caesar een aantal expedities uitgezet om de verloren adelaars (aquilae) terug te krijgen.

Signum legionum:

Het signum legionum was het veldteken van een legioen en werd gedragen door de signifer (cf. vaandeldrager). Het verlies van het signum legionum was een schande voor het hele legioen.

Men kon aan de hand van het signum legionum de verdiensten van een legioen aflezen. Allerlei decoraties, Phalerae genoemd, werden aangebracht op het signum als beloning voor de verdiensten van de centuria waaraan het signum toebehoorde. Elke eerste cohors van een centuria droeg een signum legionum mee en bestond dan ook uit de dapperste legionairs. Het signum had tevens een sacrale waarde voor de centuria. Het verlies ervan betekende dan ook onheil voor de hele centuria totdat het werd terugveroverd op de vijand. De open hand die vaak bovenaan het signum werd aangebracht, stond voor de eed van loyaliteit die de legionairs zwoeren aan de centurio. Omdat de signifer een veel gevaarlijker positie had dan de andere legionairs verdiende hij bovendien het dubbele van het gewone loon. Hij mocht het signum legionum immers niet laten zakken en moest het tot de laatste snik verdedigen.

Donativum:

Donativum (meervoud: donativa), is een geldsom die door de Romeinse staat werd uitbetaald aan bepaalde groepen bij speciale gelegenheden. Deze gelegenheden konden zijn troonsbestijging, overwinningen, voltooiing van grote bouwprojecten, e.d.

Het woord donativum is afgeleid van het Latijnse donum (=gift). Oorspronkelijk was het donativum een extra gift aan de Romeinse soldaten. Tijdens de republikeinse periode werden deze betalingen gemaakt uit de oorlogsbuiten. Vanaf Gaius Iulius Caesar Octavianus (Augustus) komt hier verandering in en werden de donativa door de keizers uit de staatskas betaald en hebben zodoende waarschijnlijk sterk bijgedragen aan de inflatie. Tijdens de keizerperiode behoorde het volk ook tot de doelgroepen.

Acies triplex:

De acies triplex is de drievoudige formatie waarin de Romeinse legioenen vchten vanaf het tweede deel van de Republikeinse tijd. In de periode voor de hervormingen van Marius bestond dat eruit dat de eerste rang gevormd werd door de hastati, de jongste en meest onervaren legioensoldaten (legionair). De tweede rang werd gevormd door principes, met iets meer ervaring. De derde en laatste rij werd gevormd door triarii, de betrouwbare veteranen. Als de eerste rangen vermoeid werden of het moeilijk kregen, klapte iedere centuria posterior van ieder manipel hastati en principes terug achter de centuria prior. Deze waren zo geordend dat ze bij de hastati en principes elk aan een andere kant een opening vormden. Zo trokken de hastati zich terug en werden de principes in de strijd gezonden. Het procedé werd opnieuw herhaald met de principes en triarii, waarna opnieuw begonnen werd met de uitgeruste hastati. Indien de Romeinen aan de verliezende hand waren, trokken de hastati en principes zich terug achter de linie van triarii, die met hun lange hasta de vijand tegenhielden terwijl ze achterwaarts het slagveld af marcheerden.

Decimatie:

Decimatio (decimeren) was bij de Romeinen een collectieve strafmaatregel voor troepen die zich in de strijd laf hadden gedragen.

Eén op de tien werd gestraft met stokslagen, zweepslagen of inhouding van soldij. Dat één op de tien ter dood gebracht werd, was extreem uitzonderlijk. Dit laatste zou trouwens een ernstig verzwakt en gedemoraliseerd legioen opleveren dat zich wellicht tegen de staat kon keren. Daarom is deze straf in de hele Romeinse geschiedenis maar drie keer werkelijk uitgevoerd, in 471 v.Chr. voor het eerst.

In 71 v.Chr. werd het nogmaals uitgevoerd onder Crassus in de Derde Slavenoorlog. De laatste keer was in 17 v.Chr. door Augustus.

Winterkamp:

Een winterkamp was ten tijde van het Romeinse Rijk een versterkt legerkamp waar de soldaten in de winter, wanneer de oorlogen stillagen, verbleven.

De winterkampen of castra hiberna/stativa, of kortweg hiberna waren in tegenstelling tot de zomerkampen of castra aestiva gedurende een lange periode in gebruik. De legioenen maakten voorbereidingen en oefenden tijdens hun verblijf in het winterkamp, zodat ze meteen weer op campagne konden wanneer het weer warmer werd.

Zomerkamp:

In de Romeinse krijgskunst worden Zomerkampen of castra aestiva slechts één of enkele nachten bewoond (cf. marskampen) en dienen als uitvalbasis voor een offensieve oorlogscampagne. Ze zijn niet zo uitgewerkt als de castra hiberna of stativa (winterkampen), maar bieden genoeg bescherming tijdens de zomercampagnes. Men gebruikt, net zoals bij de marskampen, tenten als onderkomens, maar zal de bodem onder de tent uitgraven zodat men er rechtop in kan staan. De uitgegraven aarde wordt langs de randen van de tent opgeworpen om deze te verstevigen. Bovendien biedt het meer comfort als men er meer dagen moet verblijven.

LEGERONDERDELEN

Legioen:

Het Romeinse legioen (Latijns legio, van legere = "verzamelen") was de militaire basiseenheid in het Romeinse leger. De eenheid bestond uit circa 5000 tot 6000 (later 8000) infanteriesoldaten en meerdere honderden manschappen ondersteunende cavalerie, boogschutters, en lichte infanterie in de rol van verkenners. Legioenen hadden een naam en een nummer; ongeveer 50 zijn er bekend. Normaal gesproken waren er circa 30 plus hun hulptroepen in actieve dienst, uitbreidbaar indien nodig en mogelijk.

Door de enorme militaire successen van de Romeinse Republiek en het Romeinse Keizerrijk werd het legioen lange tijd gezien als het toppunt van militaire efficiëntie en macht in de oudheid. Halverwege de Republiek bestonden de legioenen uit de volgende eenheden:

Equites (cavalerie): De cavalerie was oorspronkelijk de meest prestigieuze eenheid, waar rijke jonge Romeinse parvenu's hun kunde en moed ten toon konden spreiden, als fundament van een eventuele politieke carrière. Hun uitrusting werd aangeschaft door iedere cavalierist zelf en bestond uit een rond schild, helm, lichaamsharnas, zwaard en een of meer speren. De cavalerie vormde een minderheid in het legioen. Op een totaal van zo'n 3000 man had het legioen gewoonlijk rond 300 ruiters, verdeeld over 10 eenheden van 30 man. Deze mannen werden aangevoerd door een decurio. Legioenen van bondgenoten waren verplicht om 600 ruiters te hebben. Behalve zware cavalerie werd er ook lichte cavalerie gerekruteerd uit arme burgers en rijke jonge burgers die nog niet oud genoeg waren voor de hastati of de equites;

Velites (lichte infanterie): De Velites waren eigenlijk speerwerpers zonder specifieke, formele organisatie of functie in een veldslag. Ze werden toegepast daar waar er behoefte of noodzaak voor was. Normaal gesproken zouden zij in de frontlinie ingezet worden om de vijandige formatie te breken, maar dit lukte maar zelden. Na het werpen van hun speer lieten zij zich terugvallen door de gaten tussen de manipels;

Zware infanterie: Dit was de hoofdeenheid van het legioen. De zware infanterie bestond uit burger-legionairs die zich de uitrusting van een bronzen helm, schild, harnas en een korte speer (pilum) konden veroorloven. Bij voorkeur gebruikten zij de gladius, een kort zwaard. De zware infanterie was onderverdeeld naar de mate van ervaring van de legionair in het Republikeinse legioen, tot aan de hervormingen van Marius, die de afzonderlijke klassen van troepen afschafte in het voordeel van afzonderlijke slagordes: De hastati (enkelv. hastatus) waren de jongere mannen en vormden de frontlinie

De principes (enkelv. princeps), mannen in de bloei van hun leven (laat twintig tot vroeg in de dertig jaar), vormden de tweede linie van het legioen. De triarii (enkelv. triarius) waren de veteranen in de achterhoede; alleen in extreme situaties zouden zij ingezet worden in een gevecht. Zij waren uitgerust met speren in plaats van de pilum en de gladius.

Elke van de drie linies waren onderverdeeld in Manipels elk bestaande uit twee Centuria (de kleinste eenheid in het leger), aangevoerd door de oudste van de twee centuriones. Centuria waren nominaal 80 soldaten sterk (niet 100, zoals veel wordt aangenomen), maar in de praktijk kon dit dalen tot wel 60, in het bijzonder in de minder voorkomende triarii manipels. Elk centurium had zijn eigen standaard en bestond uit tien eenheden, genaamd contubernia. Een contubernium bestond weer uit acht soldaten die een tent deelden, een handmolen, een muilezel en een kookpot (afhankelijk van de duur van een missie).

Omdat manipels hun belangrijkste tactische element was, zouden legioenen in de vroege republiek soms aangeduid worden als manipulaire legioenen.

Cohort:

Een cohors (mv.: cohortes, vandaar Ndl.: cohort(e)) was een indeling in het Antieke Romeinse leger. Een legioen (divisie van de landmacht) bestaat uit 10 cohortes. Een cohors bestaat uit drie manipels, elk van twee centuries, theoretisch ongeveer 480 manschappen plus centuriones en optiones. Het eerste cohort heeft dubbele sterkte (12 centuriae), waarschijnlijk omdat aan dit cohors de fabri (technische werklieden, zoals (wapen)smeden) en de administratieve staf (officiales) zijn toegevoegd. De 10 cohortes werden genummerd van 1 tot 10 en deze nummering had meer betekenis: de dapperste veteranen, die zich op het slagveld hadden onderscheiden, zaten in het cohors I; de zwaksten in cohors IX (d.i. niet helemaal op de rechterflank). In veldslagen werd het 1ste cohors altijd ingezet op de meest cruciale plaats van het slagveld, en bij delicate operaties werd er altijd eerst op hen beroep gedaan.

Manipel:

Een manipel is een Romeinse eenheid bestaande uit 160 man infanterie.

Een manipel is opgedeeld in twee centuriae, de centuria prior (de voorste centurie) en de centuria posterior (de achterste centurie), zo genaamd omdat het Romeinse leger in drie rangen vocht (acies triplex) en iedere rang zich moest terugtrekken achter de rang achter zich om te hergroeperen en uit te rusten. Bij dit proces werd de centuria posterior opgesteld achter de centuria prior, zodanig dat er openingen waren waarlangs de rang zich kon terugtrekken.

Manipel komt van het Latijnse manipuli wat "handvol" betekent. Het manipel vormde een belangrijke tactische eenheid omdat het makkelijker te besturen was dan een heel legioen en de twee centuriae toch bij elkaar moesten blijven. Later werd het cohors belangrijker dan het manipel.

Centurie:

Centuria was in het oude Rome de naam voor een vermogens- of censusklasse. Zij was ook de basis voor de indeling van de legioenen.

De klassering van burgers volgens hun vermogen in onroerend goed wordt traditioneel aan koning Servius Tullius toegeschreven, maar is wellicht jonger en dateert uit een periode dat de reorganisatie van het Romeinse leger dit noodzakelijk maakte. Door deze klassering in centuriae werden de rechten én de plichten van de burgers immers afhankelijk gemaakt van hun bezit aan onroerend goed.

Pas tegen het einde van de 4e eeuw v.Chr. betrokken de censores bij het opstellen van de censusklassen ook het bezit van roerende goederen. Vooral met het oog op de rekrutering van soldaten was deze maatregel van het grootste belang.

Oorspronkelijk waren er 193 centuriae (waarvan 98 voor de meest vermogenden, wat toen volstond voor een absolute meerderheid in de comitia centuriata).

Contubernium:

Een contubernium is de kleinste eenheid van een Romeins legioen en bestond uit de acht man die te velde een tent (een papilio) en een ezel deelden en in de castra een tweetal kamers. Deze indeling is in het grondplan van de opgegraven kazernes in de regel nog goed te zien. Een centuria bestond uit tien contubernia plus officieren en onderofficieren. Het woord krijgt, om inzichtelijke redenen, ook de betekenis strijdmakkers en hechte vriendschap.

Auxilia:

De auxilia (Latijn voor hulptroepen) waren de gerekruteerde soldaten die buiten de legioenstructuur van het Romeinse leger stonden. Zij waren dan ook meestal niet-Romeinse volkeren en stonden onder bevel van hun eigen aanvoerders. De Bataven stonden bekend als leveranciers van uitstekende auxiliarii, die voornamelijk uit ruiters bestonden.

Zij werden net als de Romeinse troepen ingedeeld in cohortes auxiliae (infanterie) of turmae (ruiterij).

Equites:

Deze bestond oorspronkelijk uit burgers wier financieel vermogen groot genoeg was om hun dienstplicht met eigen paard (inclusief verzorging en personeel) te kunnen vervullen. Als maatschappelijke groep vormden zij hiërarchisch de tweede stand, na de senatorenstand. Door de geleidelijke uitbreiding en de evolutie van de taak van het leger, trad hun militaire functie op de achtergrond, maar hun betekenis als stand van de burgerij nam evenredig toe. Het was namelijk aan senatoren verboden zich op actieve wijze in te laten met commerciële en financiële zaken, en daarom bleef deze door de expansie van Rome steeds winstgevender sector voorbehouden aan de equites. Geleidelijk aan vormden zij aldus een invloedrijke groep ondernemers en financiers, die onder meer de belastingpacht in handen hadden.

Triarii:

De triarii waren soldaten die vochten voor, en tijdens de bloeiperiode van, de Romeinse Republiek. Zij waren veteranen die moesten vechten in de acer triplex (drievoudige linie). Het Romeinse legioen in slagorde bestond uit drie linies: de hastati vooraan, dan de principes en achteraan de triarii. De triarii waren verdeeld in manipels. In vergelijking met de hastati en principes zaten er maar half zoveel triarii in een legioen. De 600 triarii waren onderverdeeld in 5 manipels van 120 man, die weer waren onderverdeeld in twee centuries van 60 man.

Er is een Latijns gezegde dat luidt: res ad triarios rediit (= De zaak is teruggekomen tot de triarii), wat betekende dat er sprake is van een crisissituatie. Slechts in geval van nood werd er een beroep gedaan op de slaglinie van de triarii en dit alleen om de hastati en de principes een mogelijkheid te bieden zich te herformeren achter de triarii.

Principes:

In de Romeinse Midden-Republiek waren de principes al wat oudere en meer ervaren soldaten van rond de 30 jaar die moesten vechten in een drievoudige linie, ook wel acer triplex genoemd. Ze stonden in een quincunx-formatie. Daarin waren drie rijen; vooraan de hastati, dan de principes en achteraan de triarii. Die waren verdeeld in manipels. Bij de principes zaten er in 1 manipel 120 tot 160 soldaten.

Zoals alle soldaten in het leger van de Romeinse Republiek droegen ze de bepantsering die ze zich konden veroorloven. Doorgaans betrof het bronzen helmen en bronzen borstplaten. Evenals de hastati waren de principes uitgerust met een groot schild, de gladius hispaniensis (Spaans zwaard) en twee pila (speren, enk. pilum)

De functie van de principes bestond eruit dat zij, als de eerste aanval van de hastati mislukt was, de tegenaanval konden inzetten. In eerste instantie waren de principes georganiseerd als de hastati, in groepen van 60 soldaten onder aanvoering van een Centurion. In de latere Romeinse Republiek bestonden ze echter uit 80 soldaten net zoals de triarii. Twee groepen principes vormden samen één manipel. Normaal werden 10 manipels (afhankelijk van de periode dus tussen de 1200 en 1600 soldaten) ingezet in de strijdlinie.

In latere tijd werd het woord principes niet alleen gebruikt als aanduiding voor soldaten, maar werd het tevens de aanduiding voor de eerste rang burgers in de Romeinse samenleving.

Hastati:

Hastati (van het Latijnse woord hasta =(stoot)lans, dus lansdragers) waren soldaten uit het Romeinse leger. Aanvankelijk waren de soldaten uitgerust met een stootlans. Later kregen zij de werpspeer (pilum) als wapen en werden zij vooraan in de slaglinie geplaatst.

In het bijzonder verstaan we onder hastati de jonge soldaten die tijdens de Midden-Republiek moesten vechten in de acer triplex (drievoudige linie). Ze stonden in een quincunx-formatie. Daarin waren drie rijen; de hastati (met hun werpspeer), dan de principes en achteraan de triarii. Die waren verdeeld in manipel. Bij de hastati zaten er in één manipel 120 tot 160 soldaten.

In de Late Republiek traden de Romeinse legioenen in cohorten op. Hierdoor verdween het praktische onderscheid tussen de drie rijen, en werden de benamingen alleen nog gebruikt als aanduiding van de rang. Behalve stootlansen/werpsperen droegen de hastati bronzen helmen en bronzen borstplaten.

Velites:

Velites is de Romeinse lichte infanterie, eigenlijk speerwerpers zonder specifieke, formele organisatie of functie in een veldslag.

Ze werden toegepast daar waar er behoefte of noodzaak voor was. Normaal gesproken zouden zij in de frontlinie ingezet worden om de vijandige formatie te breken, maar dit lukte maar zelden. Na het werpen van hun speer lieten zij zich terugvallen door de gaten tussen de manipels.

Katafrakt:

Een katafrakt, (van Grieks: kataphraktos, κατάφρακτος) is een zwaar gepantserde ruiter uit de laat-antieke en vroeg-middeleeuwse tijd.

Katafrakten werden ingezet in de Romeinse en Byzantijnse cavalerie. De ruiter en zijn paard werden beschermd met behulp van schubben, ketens of lamellen. De uitvinders van de katafrakt waren de Sarmaten en de Parthen. De zwaarste vorm van gepantserde ruiter noemt men een Clibanarius.

Vexillatio:

Een Vexillatio (Lat.: "detachment") is een gedeelte van een of meer legioenen, eventueel aangevuld met hulptroepen, met een bepaalde taak. De naam hangt naar alle waarschijnlijkheid samen met het Vexillum, een standaard.

Vexillatio's werden om vele redenen gevormd en konden sterk verschillen qua grootte, van een manipel tot verscheidene cohortes. Soms bestond een vexillatio zelfs uit het leeuwendeel van de troepen van een legioen en bleef slechts een bescheiden bezetting achter. De troepen waarmee Aulus Caecina Alienus en Fabius Valens in het Vierkeizerjaar naar Rome oprukten waren bijvoorbeeld officieel vexillatio's van de legioenen in Germania Inferior en Superior.

Praetoriaanse garde:

De Praetoriaanse garde (of Praetoriaanse Wacht) was een speciale militaire eenheid gevormd door Romeinse militaire elite die de keizerlijke lijfwacht vormde.

Het Latijnse woord praetor betekent letterlijk voorganger, leider en was oorspronkelijk de titel van de hoogste ambtenaar ten tijde van de Romeinse Republiek maar werd later de positie direct onder consul. Het hoofdkwartier van een Romeins leger werd praetorium genoemd en de wacht van een generaal cohorts praetoriae. Hieruit ontstond uiteindelijk de Praetoriaanse garde zoals die werd ingesteld door keizer Augustus in 27 v.Chr..

Oorspronkelijk bestond deze garde uit negen cohorten van ieder 500 tot 1000 man. Drie cohorten waren in Rome gelegerd, de rest in verschillende plaatsen buiten de hoofdstad, maar tijdens de regering van keizer Tiberius kwam er grote verandering in de organisatie van de garde door toedoen van de prefect Lucius Aelius Seianus. Hij kreeg toestemming om de gehele garde vlak bij Rome te legeren, in de Castra Praetoria, in plaats van verspreid over de stad, waardoor deze later een grote politieke invloed zou hebben. Niet alleen zou de keizer nu de garde als zijn privéleger kunnen gebruiken, maar het zou eveneens een groot gevaar betekenen zodra hij de controle erover verliest.

De Praetoriaanse garde heeft meerdere malen haar macht misbruikt door de senaat onder bedreiging een door haar gekozen persoon tot keizer te laten uitroepen. Zij kon door omkoping ook worden misbruikt om tegenstanders en rivalen uit te schakelen waarbij de keizer zelf vaak het slachtoffer was.

Het was gebruikelijk dat de Praetoriaanse garde geld ontving van de keizer bij zijn troonsbestijging en op speciale gelegenheden tijdens de regeerperiode. Zo'n gift van de keizer werd donativum genoemd. In 31 was Tiberius genoodzaakt de garde met een donativum om te kopen om zijn eigen prefect te kunnen arresteren. In 193 was de Praetoriaanse Garde zo corrupt geworden (bij de dood van Commodus) dat zij de troon aan de hoogste bieder verkocht (zie Romeinse burgeroorlog (193-197)). De hele Garde werd ongeveer twee maanden later door Septimius Severus afgezet en vervangen door soldaten uit zijn eigen legioenen.

MARINE

Classis Misenensis:

De Classis Misenensis (voluit: classis praetoria Misensis) was de Romeinse militaire vloot aan de Tyrreense Zee met als basis Misenum (Miseno). Het was de belangrijkste Romeinse vloot.

De vloot werd in 27 v.Chr. opgericht door keizer Augustus. Deze vloot werd oorspronkelijk classis Misenensis of classis quae est Miseni genoemd. De basis van de vloot werd de door Marcus Vipsanius Agrippa aangelegde Portus Julius bij Misenum. Detachementen (vexillationes) van de vloot bevonden zich onder andere in Ostia, Pozzuoli, Centumcellae en havens op Sardinië en Corsica.

Een speciaal detachement werd in Rome gelegeerd. Vanwege hun specifieke zeilkennis werden zij ingezet bij het hijsen van de grote zeilen van het Colosseum en de theaters, waarmee de toeschouwers werden beschermd tegen de felle zon. Dit detachement was gelegeerd in de Castra Misensium.

De commandant van de vloot eenheid heette de praefectus classis. In 79 was Plinius de Oudere bevelhebber van de vloot.

Classe (Classis Ravennatis):

Classe was een Romeinse marinehaven bij Ravenna en is gedurende ongeveer 500 jaar in bedrijf geweest. De naam is ontleend aan het latijnse classis dat "marine" betekent. De haven is ontstaan als visserij- en handelshaven. De haven werd door Augustus tussen 35 en 12 v. Chr. tot een marinebasis uitgebouwd, waarschijnlijk vanwege de strategische ligging aan de Adriatische Zee.

Classis Germanica:

De Classis Augusta Germanica was de Romeinse militaire vloot aan de Rijn grens. Het hoofdkwartier van de vloot lag net ten zuiden van Keulen, de toenmalige hoofdstad van de provincie Germania Inferior. Andere vlootbases lagen aan de Rijn in Bunnik-Vechten (Fectio), Leiden-Roomburg (Matilo), Brittenburg (Lugdunum Batavorum) nabij Katwijk en mogelijk bij Naaldwijk, aan de Maas. Stempels van de Classis Germanica zijn ook teruggevonden in diverse forten langs de Rijn. Hieronder zijn de forten van Valkenburg (Praetorium Agrippinae), Alphen aan den Rijn (Albaniana), Woerden (Laurium), en Vleuten-De Meern (Fletio?). Daarnaast zijn stempels teruggevonden in Voorburg (Forum Hadriani) gelegen aan het kanaal van Corbulo. Naast stempels is in Naaldwijk ook een fragment van een bronzen plaat gevonden.

De voornaamste taak van de Classis Germanica werd weer het veilig houden van de Noordzeekust, de Rijn en haar zijrivieren voor scheepvaart. Hieronder viel ook het onderhoud en het bewaken van het kanaal van Corbulo.

Daarnaast hielden de mariniers zich voornamelijk bezig met het transport van of het begeleiden van transporten van bouw materiaal (zoals stenen uit Brohl), voedsel (bulktransport als graan en wijn) en manschappen, van en naar steden en grensforten langs het Duitse of Nederlandse deel van de Rijn grens. Mogelijk heeft in Naaldwijk, waar het kanaal van Corbulo in de Maas uitkomt, een belangrijke basis van de Classis gelegen.

Tot eind derde eeuw bleef de Classis Germanica de troepen bevoorraden. Daarna ontbreekt elk spoor van de Classis. De reden hiervoor is dat de vloot waarschijnlijk de herhaalde invallen van de Franken eind derde eeuw niet heeft overleefd en ten onder is gegaan.

Classis Britannica:

De Classis Britannica was de Romeinse militaire vloot aan het Kanaal, hoofdzakelijk bedoeld om de vaarwegen tussen de provincie Britannia en het Europese vasteland te beschermen. De belangrijkste bases van de vloot bevonden zich in Gesoriacum (Boulogne-sur-Mer), het hoofdkwartier van de vloot, en Portus Dubris (Dover).

ZWARE WAPENS

Stormram:

Een stormram of rammei is een belegeringswapen om de poorten of muren van een vesting fysiek open te beuken, zoals een ram (mannetjesschaap) met de gehoornde kop tegen een rivaal of andere bedreiging aanbeukt. In zijn simpelste vorm is een stormram enkel een lange, zware boomstam, die door verscheidene mensen gedragen wordt en met kracht tegen een obstakel aangezwaaid wordt, waarbij de snelheid ervoor zorgt dat het obstakel schade toegebracht wordt.

Bij een meer geavanceerde vorm hangt de boomstam aan touwen of kettingen aan een frame, dat op wielen staat waardoor de ram zwaarder kan zijn en hij makkelijker gezwaaid kan worden. Soms werd de kop van de ram (eventueel in die vorm gesculpteerd) voorzien van een metalen uiteinde. Veel stormrammen hadden beschermende daken en zijschermen die bedekt waren met leer of andere materialen, in een poging te voorkomen dat de mensen die het werktuig bedienden gedood zouden worden door pijlen of dat de ram in brand werd gestoken. Stormrammen konden ook op één of meer niveaus worden ingebouwd in een belegeringstoren.

Ballista:

De ballista (Latijn, uit het Griekse balléin "gooien") is een sterk wapen dat lijkt op een grote kruisboog, bedoeld om zware pijlen af te schieten op individuen of groepen soldaten op een historisch slagveld.

De Romeinse ballista vuurde pijlen af. Men denkt dat ballistae in de Middeleeuwen de basis vormen voor de ontwikkeling van de kruisboog, hoewel de Chinezen in de 5e eeuw ook een rol kunnen hebben gespeeld met de Chinese versie van de kruisboog.

De armen van een ballista zijn van hout en worden naar achter getrokken door een opgerold touw. Dit opgerolde touw vormt de veer van de constructie en is gemaakt van dierlijke pezen. De spanning die in het hout ontstaat wanneer het touw strak wordt opgerold, vormt de basis van de constructie.

De ballista was een zeer nauwkeurig wapen; alleen bij grotere afstanden werd de nauwkeurigheid minder. Met de relatief lichte pijlen kreeg de ballista niet het effect dat bereikt kan worden met bijvoorbeeld een trebuchet.

De eerste verschijning van een ballista was rond 400 voor Christus in Syracuse, Italië.

De opvolger van de ballista was de katapult.

Katapult:

De katapult is een historisch wapen dat twee verschijningsvormen heeft:

een wapen waarmee projectielen kunnen worden weggeschoten zonder gebruik te maken van explosieven maar door potentiële energie;

slingers, waarmee projectielen kunnen worden weggeslingerd door machines die gebruik maken van potentiële energie.

Rond 400 voor onze jaartelling ontwikkelden de Grieken in de destijds Griekse stad Syracuse tijdens het bewind van Dionysius I van Syracuse (430 - 367 v.Chr.) de katapult als wapen dat stenen en rotsblokken over grote afstand kon wegslingeren. Dit idee ontstond uit de inspanningen om de werpkracht van de menselijke hand te

vergroten. Het bereik was ongeveer 100 meter. Het tuig had een zware terugslag. De Romeinen noemden dit wapen daarom een onager (wilde ezel) omdat het zo schokte na het afvuren van het projectiel.

Blijde:

Een blijde is een voorloper van de houwitser/mortier. Blijdes werden gebruikt om bij een beleg projectielen te werpen naar een fort maar leenden zich ook heel goed om allerlei vuiligheid, kadavers, over de vestingwal te werpen (om ziekten te veroorzaken). Om die reden was de waterput in een kasteel vaak overdekt. Er bestaan twee soorten blijdes: de slingerarm (of slingerblijde) en de lepelblijde.

Lepelblijde (versie van de Blijde):

De lepelblijde was een belegeringswapen dat het best vergelijkbaar is met een grote lepel op een verrijdbare stellage, getrokken door dieren of mensen. De energie die nodig is om een projectiel, neergelegd in de lepel, naar de vijand te slingeren werd opgeslagen in een boog die gespannen werd met een sterk touw over een as met een kleine diameter met gaten. De as had een voorziening dat die maar in één richting kon draaien. De boog werd gespannen door de as te draaien met behulp van stokken en veel mankracht, later ook met paardenkracht.

Het plotseling ontgrendelen van deze energie en het abrupte tegenhouden van de arm met de lepel deden het projectiel met kracht met een voorspelbare afstand naar de vijand werpen. Het bereik van de projectielen kon worden beïnvloed door het aantal windingen te variëren op de as.

De lepelvormige houder kon meer projectielen tegelijk wegschieten dan een slinger, zoals die voorheen vaak werd gebruikt. Dit onderscheidt het wapen van bijvoorbeeld de onager, die door de Romeinen werd gebruikt. De blijde is een variant op de katapult.

De lepelblijde werd opgevolgd door de slingerarm, een belegeringswapen dat in staat is om veel grotere rotsblokken en andere projectielen over grotere afstand te schieten.